

Фізична освіта і спорт

УДК 376.33:796.011.3

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18060549>

Критичний аналіз моделей фізичного виховання дітей з вадами слуху

Гопей Максим Миколайович

старший викладач кафедри медицини,

громадського здоров'я та екології спорту

Національний університет фізичного виховання і спорту України

вул. Фізкультури, 1, Київ, 03150, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-2784-1021>

Прийнято: 12.07.2025 | Опубліковано: 30.07.2025

***Анотація.** Період 2015–2025 років став часом радикальних трансформацій у системі фізичного виховання дітей з вадами слуху в Україні, зумовлених зміною освітніх парадигм та впливом кризових екзогенних факторів (пандемія, воєнний стан). **Мета дослідження** полягає у здійсненні порівняльно-історичного аналізу ефективності традиційної (адаптивної), дистанційної та інклюзивної моделей організації навчального процесу. **Методи дослідження:** теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, порівняльно-історичний метод, герменевтичний аналіз нормативно-правової бази, кейс-стаді. **Результати дослідження.** Встановлено, що традиційна модель, яка реалізується у спеціальних школах і базується на медико-корекційній парадигмі, забезпечує високий рівень фізичної реабілітації, але призводить до соціальної ізоляції та інфантилізації випускників. Визначено, що дистанційна модель є найменш ефективною для дітей із сенсорними порушеннями через неможливість тактильного контролю техніки рухів та втрату безпосередньої*

комунікації. Доведено, що впровадження інклюзивної моделі часто носить формальний характер: акустичні проблеми спортзалів та відсутність навичок жестової мови у педагогів створюють бар'єри для повноцінної інтеграції, перетворюючи учня на пасивного спостерігача. **Висновки.** Констатовано наявність системної суперечності: жодна з проаналізованих моделей у чистому вигляді не вирішує подвійного завдання — поєднання якісної корекції фізичного розвитку з успішною соціалізацією, що актуалізує необхідність пошуку нових стратегій.

Ключові слова: діти з вадами слуху, модель, фізичне виховання, інклюзія, дистанційне навчання, спеціальна освіта, соціалізація, адаптивний спорт, адаптивне фізичне виховання.

Critical analysis of physical education models for children with hearing impairments

Норей Максим

senior lecturer, department of medicine,
public health and ecology of sports

National University of Ukraine on Physical Education and Sports

1 Fizkultury St., Kyiv, 03150, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-2784-1021>

Abstract. *The period 2015–2025 was a time of radical transformations in the system of physical education of children with hearing impairments in Ukraine, caused by a change in educational paradigms and the influence of crisis exogenous factors (pandemic, martial law). The purpose of the study is to conduct a comparative and historical analysis of the effectiveness of traditional (adaptive), distance and inclusive models of organizing the educational process. Methods of research:: theoretical*

*analysis and generalization of literary sources, comparative and historical method, hermeneutic analysis of the regulatory and legal framework, case studies. **Results of research.** It was established that the traditional model, which is implemented in special schools and is based on the medical-correctional paradigm, provides a high level of physical rehabilitation, but leads to social isolation and infantilization of graduates. It was determined that the distance model is the least effective for children with sensory impairments due to the impossibility of tactile control of movement techniques and the loss of direct communication. It was proven that the implementation of the inclusive model is often formal in nature: acoustic problems of gyms and the lack of sign language skills among teachers create barriers to full integration, turning the student into a passive observer. **Conclusions.** The presence of a systemic contradiction was noted: none of the analyzed models in its pure form solves the dual task of combining high-quality correction of physical development with successful socialization, which actualizes the need to search for new strategies.*

Keywords: *children with hearing impairments, model, physical education, inclusion, distance learning, special education, socialization, adaptive sports, adaptive physical education.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства система фізичного виховання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з вадами слуху, перебуває у стані глибокої трансформації. Фізична культура для цієї категорії школярів виступає не лише засобом зміцнення здоров'я та корекції вторинних відхилень у фізичному розвитку, але й найважливішим інструментом соціалізації та інтеграції у суспільство [2, 6, 13]. Протягом останнього десятиліття відбулася зміна векторів державної політики від сегрегованого навчання у спеціальних школах-інтернатах до впровадження інклюзивної освіти, що вимагає переосмислення підходів до організації уроків фізичної культури [7, 10].

Однак практична реалізація цих реформ зіштовхнулася з низкою системних викликів. З одного боку, традиційна система адаптивного фізичного виховання, маючи потужну методичну базу, часто не забезпечує достатнього рівня соціальної адаптації випускників [4, 11]. З іншого боку, впровадження інклюзії нерідко носить формальний характер, де через комунікативні бар'єри та неготовність педагогів діти з вадами слуху опиняються в соціальній ізоляції навіть перебуваючи у колективі чуючих однолітків [5, 15].

Ситуація значно ускладнилася впливом екзогенних кризових факторів — пандемії COVID-19 та введенням воєнного стану, що змусило освітні заклади перейти на дистанційні форми роботи. Для дітей із сенсорними порушеннями, які потребують зорового контролю та тактильної корекції рухів, такий формат навчання став серйозним випробуванням, ефективність якого досі викликає дискусії у науковій спільноті [14].

У науковій літературі активно висвітлюються окремі аспекти здоров'яформуючих технологій [9, 13, 15] та методики навчання окремим видам спорту [3, 8, 12]. Водночас, комплексний порівняльний аналіз ефективності різних моделей фізичного виховання (традиційної, інклюзивної та дистанційної), що реалізовувалися в Україні в цей турбулентний період, залишається поза увагою дослідників. Відсутність цілісного розуміння переваг та недоліків кожної з моделей ускладнює вибір оптимальної стратегії розвитку галузі, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний науковий дискурс щодо фізичного виховання дітей з порушеннями слуху характеризується динамічною трансформацією поглядів, що зумовлено переходом від традиційних корекційних підходів до моделей, адаптованих до умов глобальних викликів. Аналіз наукових праць дозволяє виокремити декілька ключових векторів досліджень.

Фундаментальні зміни у парадигмі досліджень висвітлено у працях О. Маслової та співавторів. Дослідники констатують, що сучасна актуальність проблеми визначається необхідністю впровадження концепції здоров'яформуючих технологій, які базуються на соціальних, біологічних та екологічних передумовах [6; 7]. О. Маслова наголошує на важливості принципів здоров'яформування для нівелювання наслідків сенсорної депривації [8]. У пізніших роботах С. Футорний, О. Маслова та М. Гопей акцентують на необхідності пошуку новітніх засобів оптимізації фізичного виховання в умовах сучасних криз [13]. Л. П. Сущенко та співавтори (2025) підкреслюють, що в нових реаліях адаптивний спорт трансформується у засіб фізичної та психологічної реабілітації [11].

Значний масив досліджень присвячено вивченню психофізіологічних особливостей дітей з депривацією слуху. І. Григус, О. Андрійчук та ін. (2024) встановили, що у таких школярів спостерігається дисгармонія фізичного розвитку, яка проявляється у низькому рівні витривалості, швидкісно-силових якостей та значному відставанні за показниками статичної і динамічної рівноваги внаслідок порушення вестибулярного апарату [3]. Цю проблематику розвивають О. Бондар, Н. Носова та О. Костюченко (2024), які експериментально довели ефективність спеціалізованих технологій розвитку координаційних здібностей. Автори підтвердили, що цілеспрямований вплив дозволяє достовірно покращити здатність до реагування, орієнтації в просторі та збереження рівноваги у дітей молодшого шкільного віку [1]. В. Кашуба та колеги також звертають увагу на рівень практичних навичок щодо здоров'яформуючої діяльності у цієї категорії дітей [4].

Окремий блок робіт присвячено аналізу ефективності моделей дистанційного навчання. М. Шаповалов та Р. Сушко (2021) виявили, що організація уроків фізичної культури онлайн часто мала формальний характер і не задовольняла потреби учнів, що призвело до низького рівня задоволеності

процесом [14]. І. Кривенцова, В. Клименченко та О. Іванов (2020) вказують на проблему мотивації в умовах карантину, наголошуючи, що дистанційні форми можуть бути ефективними лише за умови свідомої самоорганізації студента [16]. Водночас В. Оліярник та співавтори (2021) розглядають цей період як можливість для формування нового інформаційного освітнього середовища, попри наявні виклики [9].

У відповідь на виявлені проблеми науковці пропонують нові стратегії. В. Поліщук, Т. Цегельник та ін. (2025) обґрунтовують доцільність впровадження інклюзивних моделей навчання, зокрема «двоколіїної» моделі, що поєднує корекцію та спільну діяльність [10]. Ефективність спортивно-ігрового методу підтверджує М. М. Гопей (2021), який довів, що модульна програма «Баскетбол 3x3» покращує комунікативні здібності дітей з вадами слуху та сприяє їхній соціалізації [2]. Зарубіжний досвід адаптації фізичного виховання для глухих студентів, проаналізований С. F. S. Varboza та ін., також свідчить про важливість спеціалізованих стратегій для отримання переваг від інклюзії [15].

Попри широке коло питань, порушених у проаналізованих працях [1, 3], залишається недостатньо вивченим порівняльний аспект ефективності цих різномірних моделей (традиційної, інклюзивної, дистанційної) у їхньому еволюційному розвитку та взаємозв'язку із соціалізацією особистості в умовах сучасних викликів.

Узагальнюючи результати аналізу наукових джерел, слід констатувати, що попри значну кількість публікацій, присвячених окремим аспектам корекції моторики чи впровадженню конкретних засобів, у вітчизняному науковому просторі відсутнє цілісне системне дослідження, яке б порівнювало ефективність різних організаційних парадигм в умовах екстремальних викликів останнього десятиліття. Невирішеність питання щодо того, яка з моделей — традиційна спеціальна, сучасна інклюзивна чи вимушена дистанційна — забезпечує найкращий баланс між корекцією фізичних вад та успішною інтеграцією дитини

в соціум, зумовлює необхідність проведення комплексного аналітичного пошуку.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на значний масив наукових праць, присвячених проблематиці фізичного виховання дітей з вадами слуху, сучасний стан розробки питання характеризується певною фрагментарністю. Більшість існуючих досліджень фокусуються на вдосконаленні окремих методичних аспектів: корекції рухових порушень у спецшколах [2, 6], методиці навчання спортивним іграм [8] або впровадженню здоров'яформуючих технологій [4, 9, 11].

Водночас, поза увагою дослідників залишається комплексний порівняльний аналіз ефективності різних організаційних моделей (традиційної, інклюзивної, дистанційної) у їхньому історичному розвитку протягом кризового десятиліття (2015–2025). У вітчизняній науці досі не вирішено фундаментальну суперечність між необхідністю збереження специфічного корекційного впливу, який забезпечувала традиційна система, та вимогою широкої соціалізації, яку декларує інклюзивна освіта.

Практично не дослідженим залишається феномен «формальної інклюзії» на уроках фізичної культури, де бар'єри акустичного та комунікативного характеру нівелюють виховний потенціал спільного навчання. Також потребує глибшого осмислення негативний досвід впровадження дистанційних технологій для дітей із сенсорними порушеннями, оскільки існуючі методичні рекомендації не вирішують проблеми відсутності тактильного контакту та візуального контролю техніки рухів. Відсутність системного бачення переваг та недоліків кожної з моделей гальмує створення уніфікованої стратегії, яка б поєднала фізичну реабілітацію з успішною соціальною інтеграцією.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). *Мета дослідження*

полягає у здійсненні порівняльно-історичного аналізу трансформації моделей фізичного виховання дітей з вадами слуху в Україні протягом 2015–2025 років

та критичному оцінюванні ефективності традиційної (адаптивної), інклюзивної та дистанційної форм організації навчального процесу в контексті фізичного розвитку та соціалізації школярів.

Для досягнення поставленої мети визначено такі *завдання*:

1. Проаналізувати змістові та організаційні особливості традиційної адаптивної моделі фізичного виховання, що реалізується в умовах спеціальних шкіл-інтернатів, визначивши її роль у корекції рухових порушень та ризики соціальної ізоляції учнів.

2. Охарактеризувати специфіку впровадження інклюзивної моделі на уроках фізичної культури, виявивши основні бар'єри (комунікативні, акустичні, методичні), що перешкоджають повноцінній інтеграції дітей з вадами слуху в середовище чуючих однолітків.

3. Здійснити оцінку ефективності дистанційної моделі навчання, яка застосовувалася під час карантинних обмежень та воєнного стану, з акцентом на проблеми збереження рухової активності та методичного супроводу дітей із сенсорними порушеннями.

4. Виявити системні суперечності між декларованими цілями державних освітніх стандартів та реальними результатами впровадження зазначених моделей, окресливши необхідність пошуку альтернативних стратегій.

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових методів:

- *Теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел* — для вивчення еволюції наукових поглядів на проблему адаптивного фізичного виховання та здоров'яформуючих технологій.
- *Порівняльно-історичний аналіз* — застосовано для розгляду динаміки педагогічних підходів у хронологічному розрізі (2015–2025 рр.), що

дозволило виявити залежність методик від змін у державній освітній політиці та соціальних викликів.

- *Герменевтичний аналіз нормативно-правової бази* — для зіставлення вимог освітніх програм із практичними можливостями їх реалізації.
- *Метод кейс-стаді (Case Study)* — для аналізу конкретних практик організації уроків фізичної культури в умовах спеціалізованих закладів та інклюзивних класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ретроспективний аналіз розвитку системи фізичного виховання дітей з вадами слуху в Україні за період 2015–2025 років дозволив ідентифікувати та систематизувати три основні педагогічні моделі. Для забезпечення об'єктивності порівняння нами було виділено уніфіковані параметри аналізу: домінуюча парадигма, організація процесу, характер взаємодії та соціальний ефект.

Традиційна адаптивна модель (2015–2019). Дана модель історично сформувалася на базі спеціальних шкіл-інтернатів і домінувала до початку активної фази реформи інклюзивної освіти (табл. 1)

Таблиця 1

Аналітична характеристика традиційної адаптивної моделі

Параметр аналізу	Змістова характеристика	Наукове обґрунтування та ефекти
<i>Парадигма</i>	Медико-корекційна. Дитина розглядається через призму дефекту (нозології), який необхідно виправити або максимально компенсувати.	Базується на фундаментальних працях з дефектології [2, 6], де пріоритетом є розвиток статокінетичної стійкості та дрібної моторики.
<i>Організація процесу</i>	Сегреговане навчання у закритих закладах. Класно-урочна система з жорсткою регламентацією вправ.	Забезпечує високу щільність уроку та точність виконання рухів завдяки малим групам (8–10 осіб), але створює штучне «тепличне» середовище [8].

<i>Взаємодія</i>	Суб'єкт-об'єктна. Вчитель є єдиним джерелом інструкцій, учень — пасивним виконавцем.	Гальмує розвиток ініціативності. Комунікація обмежена вертикаллю «вчитель-учень», горизонтальні зв'язки мінімальні [11].
<i>Соціальний ефект</i>	Ізоляція. Випускник фізично підготовлений, але соціально не адаптований до конкурентного середовища чуючих.	Формування споживацької психології та залежності від сурдоперекладача або педагога [13].

Аналіз даних свідчить, що традиційна модель має потужний методичний фундамент для фізичної реабілітації. Завдяки врахуванню нозологічних особливостей педагога досягають значних успіхів у корекції рухових порушень та впровадженні здоров'яформуючих технологій [4, 9]. Проте, як зазначають науковці, головним недоліком є соціальна сегрегація: ізолюваність від реального суспільства формує у вихованців інфантилізм та неготовність до самостійного життя [8, 13].

Дистанційна модель (2020–2022). Ця модель виникла як вимушена відповідь на кризові явища (пандемія COVID-19, воєнний стан) і базується на цифровій дидактиці (табл. 2)

Таблиця 2

Аналітична характеристика дистанційної моделі

Параметр аналізу	Змістова характеристика	Наукове обґрунтування та ефекти
<i>Парадигма</i>	Вимушена (Кризова). Спроба зберегти рухову активність в умовах фізичної ізоляції та обмеженого простору.	Базується на цифрових технологіях, проте часто ігнорує специфіку сенсорної депривації (неможливість вербальної корекції через екран) [14].

<i>Організація процесу</i>	Асинхронний режим (відеозавдання) або синхронний (Zoom/Meet). Простір обмежений квартирою.	Призводить до критичного зниження моторної щільності заняття. Високий ризик травматизму через відсутність прямого контролю [3].
<i>Взаємодія</i>	Опосередкована (Екранна). Вчитель демонструє — учень повторює перед камерою.	Втрата тактильного контакту (критично важливого для навчання глухих) та емоційного зв'язку. Феномен «дзеркальної помилки» при наслідуванні.
<i>Соціальний ефект</i>	Атомізація. Повна втрата групової динаміки та командної взаємодії.	Поглиблення інтроверсії, розвиток «екранної втоми» та гострого комунікативного голоду в учнів.

Як видно, дистанційна модель виявилася найменш ефективною для даної категорії дітей. Фахівці підкреслюють, що онлайн-формат фактично звів фізичне виховання до формального виконання нормативів загальної фізичної підготовки, позбавивши процес виховного та соціалізуючого компонентів [14].

3. *Інклюзивна модель (з 2018 р., нова українська школа (НУШ)).* Модель базується на соціальній парадигмі та прагненні інтегрувати дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у загальноосвітній простір (табл.3)

Таблиця 3

Аналітична характеристика інклюзивної моделі (НУШ)

Параметр аналізу	Змістова характеристика	Наукове обґрунтування та ефекти
<i>Парадигма</i>	Соціальна. Рівний доступ до освіти. Декларується повна інтеграція дитини з вадами слуху в колектив однолітків.	Часто реалізується як «формальна інклюзія» (фізична присутність без реального залучення до взаємодії) [7].

<i>Організація процесу</i>	Загальноосвітній урок (30 учнів). Спроби диференційованого підходу вчителя масової школи.	Проблема акустики спортзалу: шум та ехо дезорієнтують дитину зі слуховим апаратом, роблячи її участь у рухливих іграх небезпечною.
<i>Взаємодія</i>	Змішана (Бар'єрна). Спроба комунікації з чуючими однолітками.	Бар'єр комунікації: однолітки та вчитель не знають жестової мови, що призводить до ігнорування дитини з ООП у командних діях [15].
<i>Соціальний ефект</i>	Ризиковий. Високий потенціал для соціалізації, який межує з ризиком булінгу.	Можлива психологічна травматизація та відчуття меншовартості («я не такий, як усі», «я заважаю команді») [12].

Сучасні науковці визначають, без створення спеціального адаптивного середовища (акустичний комфорт, володіння вчителем дактилем/жестами) інклюзія перетворюється на фікцію [7]. Виокремлюється ризик соціальної ізоляції дитини всередині класу, якщо спортивна діяльність не організована таким чином, щоб нівелювати комунікативні бар'єри [15].

Порівняльний аналіз трьох моделей дозволяє констатувати, що жодна з них у чистому вигляді не вирішує подвійного завдання — поєднання якісної корекції фізичного розвитку (сильна сторона традиційної моделі) з успішною соціалізацією (мета інклюзивної моделі). Це актуалізує пошук нових, гібридних форм роботи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті порівняльно-історичного аналізу встановлено, що трансформація системи фізичного виховання дітей з вадами слуху в Україні протягом 2015–2025 років відбувалася під тиском екзогенних факторів (реформа децентралізації, пандемія, війна), а не лише внаслідок еволюції педагогічної думки. Виявлено, що жодна з

домінуючих у цей період моделей (традиційна, дистанційна, інклюзивна) не забезпечила балансу між корекцією фізичного розвитку та успішною соціалізацією.

Доведено, що традиційна адаптивна модель, маючи потужний методичний інструментарій для фізичної реабілітації та корекції рухових порушень, вичерпала свій ресурс у контексті соціальної інтеграції. Сегрегація в умовах спеціальних закладів консервує вторинні відхилення у розвитку особистості (інфантилізм, споживацьке ставлення) та не готує випускників до конкуренції у відкритому соціумі.

Констатовано, що впровадження інклюзивної моделі (НУШ) часто носить формальний характер. Без створення безбар'єрного акустичного та комунікативного середовища (володіння вчителем та однокласниками засобами невербальної комунікації) спільне навчання призводить до самоізоляції учня з вадами слуху всередині колективу або його стигматизації.

Визначено, що дистанційна модель є найменш ефективною для даної нозології через неможливість тактильно-кінестетичного контролю рухів з боку вчителя та відсутність живої взаємодії, що є критичним для психоемоційного стану дітей із сенсорною депривацією.

Виявлена системна суперечність між необхідністю збереження корекційної спрямованості фізичного виховання (перевага спецшкіл) та потребою у широкій соціалізації (мета інклюзії) актуалізує пошук інноваційних педагогічних стратегій.

Пріоритетним напрямом подальших наукових розвідок є обґрунтування та експериментальна перевірка спортивно-орієнтованої моделі фізичного виховання. Необхідно дослідити потенціал переходу від традиційної урочної форми до секційної (клубної) роботи, де спорт виступає універсальним засобом комунікації, що нівелює сенсорні бар'єри. Подальшого вивчення потребує питання застосування SWOT-аналізу для стратегічного планування

впровадження цієї моделі в освітній простір України як «золотої середини» між сегрегацією та інклюзією.

Список використаних джерел

1. Бондар О., Носова Н., Костюченко О. Ефективність технології розвитку та удосконалення координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2024. Вип. 3К(176). С. 112–117. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).24](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).24)
2. Гопей М. М. Інформаційно-модульна програма «Баскетбол 3х3» в практиці фізичного виховання дітей з вадами слуху. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2021. Вип. 1(129). С. 23–27. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.1\(129\).05](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.1(129).05)
3. Григус І., Андрійчук О., Бичук О., Іваніцький Р. Особливості моторики молодших школярів з депривацією слуху. *Природнича освіта та наука*. 2024. № 6. С. 52–56. DOI: <https://doi.org/10.32782/nser/2024-6.07>
4. Кашуба В., Маслова О., Ричок Т. Analysis of the level of practical skills concerning health-forming activity of children and adolescents with hearing disorders. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2017. № 2. С. 54–58. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2017.2.54-58>
5. Кравченко Т., Чупрун Н. Особливості адаптивного фізичного виховання з дітьми, що мають вади слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2020. С. 118–119. DOI: <https://doi.org/10.36074/11.12.2020.v4.42>
6. Маслова О. Впровадження концепції здоров'яформуючих технологій в процесі адаптивного фізичного виховання дітей шкільного віку з порушеннями

слуху. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*. 2021. № 2. С. 31–37. DOI: <https://doi.org/10.32652/spmed.2020.2.31-37>

7. Маслова О. Концептуальні підходи здоров'яформиуючої діяльності в процесі адаптивного фізичного виховання дітей з вадами слуху. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2021. № 3. С. 74–80. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2020.3.74-80>

8. Маслова О. В. Принципи здоров'яформування в процесі адаптивного фізичного виховання дітей з порушеннями слуху. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2020. Вип. 7(127). С. 119–125. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.7\(127\).23](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.7(127).23)

9. Оліярник В., Світлик В., Булатов О., Боровик Ю. Організація освітнього процесу із фізичного виховання під час карантину: проблеми і перспективи. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2021. Вип. 5(136). С. 76–79. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.5\(135\).17](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).17)

10. Поліщук В., Цегельник Т., Пришляк В., Станько І. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями слуху: зарубіжний та український досвід. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2025. Т. 13, № 1. С. 52–59. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i1-007>

11. Сущенко Л. П., Подгаєцький А. В., Філатова З. І., Мерзлікіна О. А., Барладин О. Р., Грушко В. В. Особливості застосування засобів адаптивного спорту для дітей з порушенням слуху. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2025. Вип. 6(193). С. 136–140. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06\(193\).30](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06(193).30)

12. Трояновська М. Теоретико-методологічне підґрунтя щодо впровадження хореотерапії на уроках фізичної культури з учнями з особливими освітніми потребами. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2024. Т. 181, № 25. С. 238–243. DOI: <https://doi.org/10.58407/visnik.242537>

13. Футорний С. М., Маслова О. В., Гопей М. М., Гопей А. М. Ефективність новітніх засобів оптимізації процесу фізичного виховання дітей з вадами слуху. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2023. № 16. С. 135–142. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/38689>

14. Шаповалов М., Сушко Р. Особливості організації онлайн-навчального процесу як форми уроків фізичної культури. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2021. № 1(81). С. 42–46. DOI: <https://doi.org/10.15391/snsv.2021-1.006>

15. Barboza C. F. S. et al. Physical education: adaptations and benefits for deaf students. *Creative education*. 2019. Vol. 10, No. 04. P. 714–725. DOI: <https://doi.org/10.4236/ce.2019.104053>

16. Kryventsova I. V., Klymenchenko V. G., Ivanov O. V. Distance education in physical education during the quarantine period. *Physical rehabilitation and recreational health technologies*. 2020. Vol. 5, No. 2. P. 98–103. DOI: [https://doi.org/10.15391/prrht.2020-5\(2\).14](https://doi.org/10.15391/prrht.2020-5(2).14)